

НАСТАВНО – НАУЧНОМ ВЕЋУ

Филозофски факултет – Универзитет у Београду

Чика Љубина 18 – 20

На својој редовној седници од 26. децембра 2019.године Наставно – научно веће Филозофског факултета - Универзитета у Београду изабрало је доле потписане у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *Виноградарство у средњовековној Србији* докторанда Марине Штетић. После пажљивог читања и прегледа дисертације Комисија има част да Већу поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Марина Штетић рођена је 13. јуна 1988. године у Јагодини, где је завршила основну школу и гимназију. Студије историје на Филозофском факултету Универзитета у Београду, на Одељењу за историју, уписала је 2007. године, а дипломирала 25. септембра 2013. са просечном оценом 9,53. Не истом Одељењу је успешно окончала и мастер студије. Докторске студије уписала је 9. јануара 2015. на катедри за Историју српског народа у средњем веку са историјском географијом и старословенским језиком. Звање истраживач-сарадник Филозофског факултета у Београду стекла је 14. априла 2016. године, док је током докторских студија на одељењу за историју била ангажована као сарадник у настави на предметима Историјска географија и Територијално-управна организација српских земаља у средњем веку. Предлог теме докторске дисертације под називом *Виноградарство у средњовековној Србији* одбранила је 23. новембра 2016. године. Током 2017. била је стипендиста јапанске Sasakawa (Сасакава) фондације за младе

лидере – Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund (Sylff), од када је и члан истоимене асоцијације. Део истраживања на докторској дисертацији обавила је у Државном архиву у Дубровнику у Хрватској, такође као стипендиста Сасакава фондације у оквиру посебног програма за истраживање у иностранству (Sylff Research Abroad – SRA). Од маја 2018. године члан је пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, под називом: *Насеља и становништво српских земаља у позном средњем веку (XIV–XV век)* при Центру за историјску географију и историјску демографију на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. Говори француски и енглески језик, служи се италијанским. Током докторских студија објавила је неколико радова у водећим научним часописима и учествовала на два научна скупа.

Рукопис докторске дисертације Марине Штетић састоји се од 396 страна основног текста, са научним апаратом испод текста, опширном Библиографијом коришћених извора и литературе, као и више историјских карата. Излагање је подељено у шест поглавља: Увод (стр. 1 – 46), поред критичког осврта на изворе и литературу садржи и осврт на виноградарство до 12. века, као и излагање о мерама које су се користиле у виноградарству у средњем веку. Следећа три поглавља су главни истраживачки део тезе, почев од најобимнијег: Распрострањеност винограда (стр. 47 – 196) у коме су приказани реони узгоја винове лозе у средњовековној српској држави. У следећем поглављу ауторка је разматрала технологију и начине подизања (узгоја) винове лозе (стр. 197 – 257). У четвртом поглављу М. Штетић се бавила облицима својине над виноградима и обавезама зависног становништва у вези са обрадом (стр. 258 – 312). На основу доступних изворних података приказана је трговина вином, као производом винове лозе (стр. 313 – 368). Излагање се завршава разматрањем улоге вина и винове лозе у материјалној и нематеријалној култури (стр. 369 – 385). Теза садржи и опширан Закључак.

Предмет и циљ дисертације

Предмет ове дисертације је виноградарство као грана земљорадње у средњовековној Србији. Гајење винове лозе код Срба у средњем веку је била најважнија

делатност у земљорадњи, ако се изузме узгој житарица који апсолутно доминира у процесу земљорадничких активности. Виноградарством су се бавили земљорадници (меропси, сокалници, отроци), али и власи, посебно у 15. веку. За узгој винове лозе посебно су били заинтересовани манастири, који су, попут Светих Арханђела код Призрена, имали читаве комплексе винограда. За ову делатност били су заинтересовани и српски владар и властела. Подизање винограда је било знатно скупље од узгоја житарица и напорније, земља је морала да се трапи, ђубри и обрађује, а и сама лоза је тражила посебну негу (окопавање, резивање). Уложено у подизање винограда није се одмах враћало јер је виновој лози требало извесно време да почне да даје плодове. Због овога су се сељаци теже одлучивали на подизање винограда, а у залеђу Дубровника у ову производњу су улагали и дубровачки грађани дајући сељацима новац на зајам за подизање винограда.

Циљ ове дисертације је да свеобухватно, на основу свих расположивих извора и литературе, обради појаву, развој и друштвене појаве везане за виноградарство. Мора се овде истаћи посебна вредност дисертације у томе што је израђена и на основу дубровачке и которске архивске грађе. М. Штетић је показала у свом раду значај, ширење и опсег виноградарства у средњовековној Србији, као и његово место и улогу у привреди Србије. Ауторка је била упућена на разноврсне изворе, различите провинцијације: од архивске грађе, преко дипломатичких извора до турских пописних књига (дефтера). Пошавши од радних хипотеза она је успела да покаже место и улогу виноградарства, социјалне односе који се развијају око ове привредне активности, као и власничку структуру поседа под виноградима.

Марина Штетић је при изради ове дисертације морала да спроведе истраживања из области привредне историје, социјалних односа у српском средњовековном друштву, да се позабави историјском географијом и односом простора, људи и привредне културе (винове лозе). Кандидаткиња је све ове истраживачке послове урадила више него успешно. Она је максимално искористила и сву расположиву литературу, која није малог обима, уз критички однос према њој. Све постављене хипотезе у истраживањима су потврђене кроз изворну грађу.

Кратак опис садржаја

Као што смо напред истакли докторска дисертација Марине Штетић садржи пет основних поглавља у којима су размотрени сви аспекти везани за дату тему. У поглављу о *Распрострањености винограда* ауторка приказује рејоне у којима је узгајана винова лоза. Излагање почиње од приморских територија (Хум, Требиње и Зета са Пилотом) на којима се винова лоза галјила у континуитету од античких времена па до краја средњег века. За овај простор М. Штетић је располагала и подацима из приморских архива. У унутрашњости српске државе ауторка је издвојила следеће регионе узгоја винове лозе: Македонија, Косово и Метохија, долина Ибра и Полимље, долина Јужне Мораве и њен слив, долина Западне и Велике Мораве, Браничево и Шумадија. Ова подела је условљена и карактером очуване изворне грађе и временског раздобља у коме се појављују први подаци о узгоју винове лозе. У поглављу *Подизање и обрада винограда* расправљано је о врстама и начину гајења винове лозе и о обради земљишта при подизању винограда, као и о свим врстама радова везаних за виноградарство.

У наредном поглављу Марина Штетић расправља о облицима поседовања винограда (баштина, купљеница, подчињена баштина, закуп) и обавезама зависног становништва при обради винограда својих господара. Из архивских докумената и дипломатичких извора може се закључити да су земаљски господари поклањали велику пажњу узгоју винове лозе и обради земљишта, па постоје читаве одредбе које се односе на ову тему. Ауторка је пажљиво размотрила све ове податке и донела слику феудалних односа везаних за односе при узгоју винове лозе.

У поглављу о трговини вином М. Штетић приказује начине трговине у средњем веку, путеве и царинске прописе који су важали на простору средњовековне Србије. Пажња је посвећена и начину преношења робе. Трговина вином се одвијала на трговима, а најзначајнији су били они у Приморју, како за увоз, тако и за извоз вина. Увозило се квалитетно вино из Италије и Грчке. У Приморју се преко трговине вином регулисала хиперпродукција у производњи, која је спречавана забранама продаје вина из одређеног подручја. Ауторка је дужну пажњу посветила и унутрашњој трговини на трговима и по

крчмама широм средњовековне Србије. На крају је М. Штетић у посебном поглављу обратила пажњу и на материјалну и нематеријалну културу везану за вино и винову лозу. Овде је скренута пажња на употребу вина као хране у свакодневном животу обичног становништва, као и на улогу вина у црквеном животу и верским обредима.

Основни резултати и научни допринос

До израде ове докторске дисертације виноградарство у средњовековној Србији није било на адекватан начин истраживано као посебна појава у српском друштву. Марина Штетић је приступила комплексном истраживању ове теме што је допринело постизању потпунијих резултата из више области историјске науке. Највећи допринос ове тезе је у области привредне историје и историје друштва. Такође, значајан је допринос и у изучавању структуре српског средњовековног друштва и социјалних односа, али и у историји привредних односа, од градских до сеоских. У набројеним областима ауторка дисертације је дала оригинални научни допринос својим истраживањима.

Закључак

На основу представљеног садржаја и постигнутих резултата може се закључити да је докторска дисертација *Виноградарство у средњовековној Србији* Марине Штетић оригинално научно дело засновано на самосталним истраживањима којима је ауторка одговорила на сва важна питања теме. Имајући ово у виду Комисија предлаже Већу да одобри усмену одбрану ове докторске дисертације. Комисија задржава право да неке мање примедбе упути кандидаткињи приликом усмене одбране.

У Београду, 16. 01. 2020.

Комисија:

Др Ема Петровић, редовни професор

Филолошки факултет, Београд

Др Јелена Мргић, ванредни професор

Филозофски факултет, Београд

Др Снежана Божанић, ванредни професор

Филозофски факултет, Нови Сад

Др Синиша Мишић, редовни професор

Филозофски факултет, Београд

(ментор и писац Извештаја)